

Анакреонта (6 ст. до н. е.), відомого як співця радіощів буття. До нас дійшов зб. «Анакреонтика», автором якого тривалий час вважався давньогрец. поет, і тільки в 19 ст. було встановлено, що вміщені в ньому вірші — лише наслідування різних часів. А. п. була популярною в антич. світі, в епоху *Відродження* і *Просвітництва*, в західноєвроп. і рос. поезії 19 ст. анакреонтичні вірші писали французькі поети «*Плеяди*», А. Шеньє, Вольтер, Парні, в Німеччині — Й. Глейм, в Росії — Г. Державін, К. Батюшков, О. Пушкін. Анакреонт. мотиви притаманні поезії О. Олеса («Сміються, плачуть слов'ї» та ін.). *Лит.*: Ярхо В. Н., Полонская К. П. Античная лирика. М., 1967; Підлісна Г. Н. Світ античної літератури. К., 1981. *М. І. Бернадська.*

АНАКРУЗА (грец. ἀνάκρουσις, букв. — відштовхування) — в античній метриці короткі один або два склади на початку вірша, що передують довгому складові. В сучас. европ. метричній системі — ненаголошені склади до першого метричного наголосу. У хорей і дактиля А. — нульова, оскільки рядок починається відразу з наголошеного складу. В ямбі й амфібрахії А. односкладова, в анапесті двоскладова. А. називають також «зайвий», позаметричний неаголошений склад у першій стопі.

Коли мечами злба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу.
(В. Симоненко).

У перших двох рядках тут однонале А. Див. також *Епікура*. *В. В. Громова.*

АНАЛІЗ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ (грец. ἀνάλυσις — розклад, розчленування) — наукове втлумачення, логічно-понятійний спосіб розгляду худож. твору. А. х. т. здійснюється шляхом виділення у творі значимих елементів, розгляду кожного з них і відношень між ними. Традиційно в літ. творі розглядаються тема, проблема, *ідея художня, композиція, сюжет, фабула, конфлікт, риси роду літературного і виду літературного, жанр, образи художні, характери літературні, образ автора, деталі художні, метр, ритм, підтекст* і т. ін. Повноцінний А. х. т. поєднується з прийомами синтезу, що дозволяє визначити місце худож. явища в сусп. житті й осягнути твір у неподільній цілості. Найдавнішими зразками А. х. т. є твори Демокріта «Про поезію» (5 ст. до н. е.), Арістотеля (4 ст. до н. е.). Літ. розвиток визначив еволюцію і спрямування аналітичних прийомів і засобів. Так, *класицизм* зосереджував увагу на відповідності твору чіткій сукупості правил (Н. Буало, Ф. Малерб). На Україні принципи класицизму утверджувались у працях Ф. Прокоповича, проте вони знавали істотного впливу теорії *барокко* (М. Довгалевський, Г. Кониський та ін.). У 19 ст. А. х. т. тяжів до позитивістської описовості, розвиваючись, проте, в різних напрямках (*культурно-історична школа*: І. Тен, Ш. Сент-Бев, О. М. Пипін, М. С. Тихонравов; *міфологічна школа*: брати Грімм, Ф. І. Буслаєв, на Україні — О. О. Котляревський; *порівняльно-історичний метод*: П. Бенфей, О. М. Веселовський, О. М. Пипін, на Україні — І. Я. Франко, М. П. Дашкевич; *психологічна школа*: О. О. Потебня, Д. М. Овсянко-Куликовський, О. Г. Горнфельд та ін.). А. х. т. в укр. літературознавстві 19 ст. позначений впливом фольклорно-етнографічних тенденцій (М. Максимович, М. Костомаров, П. Куліш). На основі соціально значимих ідей А. х. т. здійснювали революц. демократи В. Белінський, М. Чернишевський, М. Добролюбов, Леся Украї-

нка, П. Грабовський. Особлива роль у розвитку методологічних засад А. х. т. на Україні належить І. Франкові, який у працях з естетики і літературознавства висунув багато новаторських ідей, пов'язаних із сприйняттям худож. твору в єдності його естетичних, соціальних та соціально-психологічних характеристик.

На поч. 20 ст. помітний вплив на А. х. т. мали ідеї представників *формального методу*, які розглядали твір поза зв'язками з реальною дійсністю, як явище самодостатнє — зі своїми, лише йому притаманними законами (*ОПОЯЗ*, англо-американська «*нова критика*», франц. *структуралізм* і т. ін.). У 20—30-х рр. з'являються спроби подолати однобічність формального методу шляхом еkleктичного привнесення в нього елементів соціологіч. л-ри (т. з. формально-соціологічний метод; на Україні — Ю. О. Меженко, О. К. Дорошкевич, Михайло Доленго). Усвідомлення недостатності якогось одного з підходів спонукало до спроб комплексного, всебічного, у викладанні л-ри — проблемного аналізу, при якому твір розглядається в різних площинах. Проте за всебічністю часом губиться цілісність худож. твору. Тому, як реакція, виникає течія т. з. системно-цілісного аналізу, що передбачає істор. дослідження твору, його джерел і водночас максимальну увагу до індивідуального стилю, своєрідності письменника, певної нац. л-ри. Плідним є підхід до літ. твору як поетичного світу, що передбачає врахування таких компонентів худож. явища: *внутрішня форма слова, фабула, сюжет, образ автора, читач*. Його різною мірою обгрунтували В. Асмус, М. Бахтін, О. Білецький, Д. Лихачов. Принципи А. х. т. в рад. літ.-художній критиці ґрунтуються на марксистсько-ленінській методології. Вони глибоко розроблені в творах і висловлюваннях К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, присвячених проблемам л-ри і мистецтва, в яких дано взірці справді наукового А. х. т., що ґрунтується на єдності соціологічного та естетичного підходу до худож. твору. Марксистський напрям А. х. т. успішно розвивали К. Цеткін, А. Луначарський, В. Воровський, М. Ольмінський та ін. *Лит.*: Про літературно-художню критику [Постанова ЦК КПРС. «Радянське літературознавство», 1972, № 2; Франко І. Я. Із секретів поетичної творчості. В кн.: Франко І. Я. Зібрання творів, т. 31. К., 1981; Гиршман М., Громяк Р. Целостный анализ художественного произведения. Донецк, 1970; Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Л., 1972; Фролова К. П. Анализ художного твору. К., 1975; Левидов А. М. Автор — образ — читатель. Л., 1983; Лесик В. В. Введение в марксистско-ленинскую методологию литературоведения. Львов, 1984; Федоров В. В. О природе поэтической реальности. М., 1984.

В. С. Брюховецький.

АНАЛОГІЯ (грец. ἀναλογία — відповідність) — худож.-стилістичний прийом, за допомогою якого суть певного складного явища розкривається через інше, чимсь йому подібне, але простіше чи краще знайоме читачеві. В основі своєї А. близька до *порівняння*, але має більш розгорнуту структуру. Принцип А. поети нерідко кладуть в основу композиції лірич. вірша:

Степ мов помер — залощив трудні вії.
Посох пірий, зів'яли буркуни.
З-під сонця дмує гарячі суховії,
Лежить ковил, мов паша свини...
...Отак душа моя лежить розкрита,
Не в силі звести мудрого крила.
Мов спіралий степ на роздоріжжях літа,
Безжалюбно сонцем спалений дотла.

(Л. Первотмайська).

М. Л. Гончарук.